

7479
882-32

БИБЛИОТЕКА ДАНАШЊИЦЕ · 10

Б. ГОРБАТОВ

БОРАЦ АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ

ПРИЧА О ВОЈНИЧКОЈ ДУШИ

Б Е О Г Р А Д 1 9 4 5

151
S

61

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

МАЛА БИБЛИОТЕКА ДАНАШЊИЦЕ 10

Б. ГОРБАТОВ

БОРАЦ
АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ

15-XI-48

192

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

Бр. 4571

Одељење 10

Страна 71-2

ПРОСВЕТА
ДРЖАВНО ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД

МАГА БИБЛИОТЕКА ДАНАШИНЕ 10

В. ТОВАРОВ

БОРАТ

АЛЕКСЕИ КАЛАНОВ

МАГОДА БИБЛИОТЕКА

МАГОДА БИБЛИОТЕКА

ОБЩЕСТВО

ПРОСВЕТА

МАГОДА БИБЛИОТЕКА

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ ПОБЕЂУЈЕ СМРТ У СВОЈОЈ ДУШИ

... А зове се Алексеј Куликов, и родом је Пензенац, служи као борац у батаљону старијег лајтнанта Суботина; овде га сви знају.

Позваше га у војску првог дана рата — родбина не успе ни да га пожали. И када је ешалон пузио украјинским степама, Куликов је мислио само о кући и газдинству. И једио се на Немце: ех, нису напали у згодно време! И летина још није скинута. Стално је рачунао радне дане и колико их је сада пропало. А изгледало му је да рат неће бити дуг и неће бити страшан, нешто налик на јесење вежбе резервиста. Гледао је кроз прозор, пребројавао стубове, чудео се колико је овде богата земља, и непрестано је путовао и путовао по совјетској земљи. И није јој било нигде краја...

Када је Алексеј Куликов први пут ступио у борбу, не само да се уплашио, већ се просто изгубио. У почетку, шта више, није ни разумео шта се дешава; али поред њега пао је друг, и Куликов је видео крв, разбијену лобању, стаклене очи...

— Но, шта је то, људи? — замало што није узвикнуо. — Па то је тако просто и мене могу да убију? — и, расејано трепћући очима, гледао је наоколо.

А унаоколо су били дим, борба и смрт. Смрт је фијукала, смрт је урлала, смрт је гласно викала; смрт је падала из ваздуха, пузила по земљи. И изгледало је да се од ње никуд не може побећи ни сакрити.

Сада ништа није видео Алексеј Куликов: ни рат, ни њиве, ни другове, — само смрт му је пиљила у очи; и он је видео једино смрт. И на целој земљи само: он и смрт. Смрт — гвоздена, ватрена, свуда и на сваком месту, а он Алексеј Куликов, људско биће, са кртим костима и месом. Па, зар треба много времена да се кост пребије, да се ткиво покида, да се пробије срце?

И Куликов је сам себи изгледао тако немоћан, бедан, усамљен, да се и расплакао. Толико је био усамљен на овом великом пољу да је човек могао да га жали, јер нико на њега није обраћао пажњу, нико га неће спасти, и нико избазити од невоље, нико неће заплакати за њим.

И он се једио на себе што се родио такав и био велики и округао, изложен спасностима са свих страна, и у рову му је тесно, и метак га може лако да нађе. Лежао је и дрхтао: чекао је на смрт.

Али се битка завршила, а Куликов је — живео, и сам се томе чудио. Стално се пипао, стално протезао. Ништа! Ни огреботине!

— Гле! — збуњено се осмехну.

Покушао је да исприча друговима ово чудо: „Ето, разумеш, као у причи! Само да је мало... Да је метак мало у лево скренуо, — и отишао бих до врага“. Али су другови слабо слушали.

А онда је Куликову опет било нелагодно и помислио је: „Ако не данас, а оно сутра. Свеједно, морам бити убијен. Зар је могуће да човек у оваквој ватри остане жив?“ Ипак је у другу борбу Алексеј Куликов пошао с надом: можда ће опет имати среће. И опет му је дувала смрт у лице, и опет је дрхтао ситним, јесењим, срамним дрхтањем; претрчавајући поље увлачио је главу у рамена и затварао очи, од сваког се пуцња трзао, при свакој гранати падао на колена и само је очекивао смрт — добро би било што пре...

Само, сада није било усамљености.

Ње је одједанпут саме по себи нестало. Код прелаза, Немци су бацали бомбе на Алексеја Куликова, а он је лежао под дрветом, код саме воде и мислио: сада је заиста дошао крај.

Али одједном је зашумело, чула се вика наоколо: „Наши, наши!“ И неко је ту олакшано и радосно уздахнуо.

После извесног времена, Куликов је отворио очи, и видео над главом небо. Небо је било велико, високо и тако плаво као да су га овог пута молери префарбали, и на овом небу наши су тукли Немце, спасавали Куликова.

На земљи је завладала невероватна тишина. Једва се чуло како удара талас о обалу, како шуми дрвеће, и то све: земља, река, људи — све је сада упирало поглед на небо: тамо се водила жестока борба. Зверски су урлили мотори, ударали цраени меци, и Куликоз је видео како се над његовом главом распада „хајнкел“. Распада се као кутија од шибца. Полетело је једно крило, затим — друго... Одједном се отворио бели падобран. „Да ли је могуће да ће псето да побегне?“ забринуло је Куликова. Али се падобран запалио, за трен ока Алексеј је видео како се згрчио, постао тањи и, као буктиња која догорева, пао је негде иза реке.

— А! А! — узвикнуо је онда Куликов, ван себе од радости.— А! А-ха! А-ха! Гаде! — почео је он и да поиграва на месту, радујући се туђој невољи и стално је понављао: — Аха! Аха!

И када су „хајнкели“ кукавички почели да беже натраг, на запад, он им довикну:

— Куда — куда? Удри их!

Сада је Куликов почео да обраћа већу пажњу на борбу. Очи већ није затварао, ни уши скривао. Раније се на сваки пуцањ трзао; сада је разликовао кад туку Немци, а када наши. И уколико су више наши

тукли, утолико му је у души било веселије и не-стајало је страха. Више није био усамљен на огром-ном пољу: гле, колико се снаге скупило да ослободи Куликова!

Али овде је над самом његовом главом нешто доста танко зафијукало. Он и није разумео шта је то. Опазио је како се метак зарио у песак. Опет, и опет... Тако падају кишне капи у воду: плускање — и круг по води. Али су капље падале све чешће и чешће, и све око Куликова. Он је видео како подрхтавају гране бора и његове оштре иглице падају једна поред друге на песак. Све ближе и ближе падају капи — и напред, и назад, и на све стране, као да неко који је далек и невидљив везује омчу око Куликовог врата, а нема куд да се искочи из те омче.

И шта има Куликов од тога што је наша артилерија сада тукла често и густо; омча се око његовог врата стезала неповратно: непријатељски аутоматичар стално је ударао и ударао, приближавао се самом грлу... и неочекивано, управо као да се загрцнуо, заћутао је.

Престале су да се тресу гране, нестало је ме-хурића на песку. Куликов је бојажљиво, пажљиво погледао унаоколо и видео како сусед ставља нов метак у пушку, весело се осмехујући.

— То си га ти? — зачуђено и с поштовањем упита Куликов.

— Ја! — поносно одговори сусед.

— Како? Па, онако?

И онда се Куликов сетио да и сам има пушку. Ево, она је ту. Досад није мислио на њу, а ни у јучерашњој борби није мислио. Вукао је са собом — сигурно због тога што државна ствар не сме да се баци, али из ње ниједанпут није пуцао.

Сад је зграбио пушку ватрено и жудно, управо као да му је она пружила спас од свих невоља, и почео је да пуца. Пуцао је не гледајући, журно и

грозничаво (само су руке дрхтале); он се управо о-
кружавао ватреним кругом као кад старица прави око
себе крст да се огради од нечастивог. И Куликову је
изгледало да смрт сад неће доћи до њега, јер неће
моћи да пређе ту ватрену црту.

Одједном је над собом чуо срдити глас коман-
дира:

— Зашто трошиш метке? Куд гађаш? Кога ви-
диш?

Куликов је испустио пушку. Поред њега лежао је
командир и пажљиво га посматрао. А наоколо су се
котрљале на песку овде онде празне чауре.

— Бојиш се? — испрекидано упита командир.

— Бојим се... — признаде Куликов и згрчи се,
помисливши: сада ће командир почети да псује.

Командир је, међутим, прећутао, жвакнуо усна-
ма и тихо рекао:

— Први пут се сви боје.

И из друге борбе Алексеј Куликов изашао је
читав и неповређен. Опет је остао и опет се зачудио.
А увече дошао је командиру и, премештајући се с
ноге на ногу, упитао:

— Како ви, друже лајтанте, мислите: да ли је
потребно много метала да човека убију?

Командир га зачуђено погледа, затим се осмехну
и одговори:

— За плашљивца је дозвољан и залутали метак,
за одважног и тона је мало.

Куликов је много размишљао о овим речима. Ко
каже да се у рату не мора мислити, тај никад није
био у борби. У борби се мисли, мисао је ту оштра и
брза, а око јасније види.

Ускоро је Куликов увидео да плашљивац доиста
може да погине лакше него мува. Кретање метка, а
свакако и кретање смрти има свој закон. Овај за-
кон треба познавати. А плашљивац дрхти под ватром,
плашљивац ништа не види, њега ће сваки метак да

пронађе. На линији која је под нишаном он пада ни-
чице, а престаошан бежи од залуталог метка. Пла-
шљивац је и с пушком без оружја; он ватром против
ватре не одговара. Он није ратник: он је нишан.

Алексеј је видео како плашљивци гину и увек је
при том мислио: „Човек је слабо биће, као сламка у
у пољу. Ветар дуне, и нема је“.

Али једанпут у санитетском батаљону, где су
Алексеју превијали незнатну огреботину, видео је
водника Чернова о коме је тога дана цео пук при-
чао. На овом воднику није било ниједног неповре-
ђеног места, цело његово тело било је прекривено
ранама, а он се стално тукао против непријатеља, и
Немци никако не могаху да га убију.

Куликов је са поштовањем посматрао његове
ране и с чуђењем махао главом. Хтео је целог да га
испита и опипа: какве су то кости код овог човека да
их је немогуће преломити?

А Чернов се превртао на слами и кроз стиснуте
зубе стењао:

— Лажеш! Лажеш, остаћу жив! Лажеш!

„То он ратује против смрти, — досетио се Ку-
ликов. Човек има поносну душу“.

Упитао је лекара:

— Да ли је могуће да остане жив?

— Остаће жив, — убедљиво је одговорио лекар,
— и још ће се тући!

Овај случај је Куликова толико много зачудио
да је, кад се вратио из санитетског батаљона, о томе
дуго причао друговима:

— Разумеш, човек ти је слабо биће, а погледај,
никако не могу да га убију ако има поносну душу.
Не, ја тако разумем: ако човек хоће да живи, за
живот се треба борити! Ако он теби шаље смрт и
ти њему пошаљи смрт. А онда ћемо видети чија ће
бити победа.

Говорећи, приметио је да његове речи прислушкује политрук, и збуни се.

— Ја то онако, друже политрук, — стидљиво је рекао, — размишљаам својом непартијском памећу. Можда није тако?

Али му је политрук одобрио:

— Тако је, друже Куликове, тако је!

То је био нови политрук у чети — друг Званцев. Пређашњи политрук звао се Мирски, и тог политрука Куликов није волео. Тај је стално говорио о смрти. Било да су извиђачи ишли у извидницу, он им је давао савете: „Ви идете у смрт, другови! Али на своју дужност гледајте као на светињу“. Било да је чета ишла на јуриш, он је нервозно и пискаво узвикивао: „Помрећемо, другови, наша је ствар праведна; сви ћемо изгинути, али непријатеља нећемо пустити!“ Од њега се једино могло чути: изгинућемо, изгинућемо. И од ових речи свакоме је изгледало да смрт кружи око тебе и да те тражи.

О себи је Мирски говорио: „Ја презирем смрт!“ Али се Куликов смешио у души: „Не, друже, ако ти презиреш смрт, онда немој на њу ни да мислиш. Туци се свом душом, не бој се смрти и о смрти немој се бринути. А ако се све време говори и виче о смрти, онда је јасно да ти њу не презиреш, већ она тебе, она је завладала свима твојим мислима, живог те је покрила самртним покровом. С таквом душом рђаво је ићи у борбу!“

Даху смрти човек се не може привикнути, али га може трпети. И Куликов је навикао да трпи. Он се научио да буде лукав, да вара смрт, да је се не боји, најзад да на њу никако и не мисли. И кад је престао да мисли, — одједанпут му је постало лако и живети и борити се, а меци као да су га обилазили.

Мирског су ускоро скинули с тог положаја и преместили га негде — он је нервно био болестан, а у чети га је заменио Званцев. Званцев није помињао

смрт, говорио је о животу и победи. Био је млад, весео, покретан и лепо је говорио. Тако је згодно говорио о томе какав ће живот бити после победе — слободан, ведар, срећан, — да за такав живот ни умрети не би било тешко! И о таквом животу волео је Куликов ноћу да машта. И однесе га машта у његово село, иза реке, на узбрдицу, поред шумице где су младе брезе и млада хрстовина...

... Па, какво је жито у августу! Какви су коњи у коњушници! А какве су женине златне руке, а какве кћерине очи — плаве, плаве, таквог пласетнила нигде нема! И, ето, враћа се кући Куликов, и цело га село дочекује, на колхозном дворишту ударају у звоно, под брезама столови покривени... Какво богатство! Колико жита! Колико живине! Колико млека! Жена му пружа руке... И оне су златне и топле...

Да, — узвикне, маштајући Куликов, — ето, како је! Ако желиш, живот, Алексеје Тихонићу, — за живот се треба борити!

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ ПОСТАЈЕ БЕСАН

Пре рата Алексеј Куликов био је миран, повучен човек, земљорадник. Ма да је био млад, старци су волели да се с њим посаветују. Имао је дара: разумевао се у обради земље. Разумевао је на свој начин, онако како то сељаци разумеју, јер сваки човек има своје појмове о земљи. За инжењера земља је рудно благо, угаљ, злато, за градитеље — терен, за морнара — обала. А за Куликова земља значи пшеницу, раж, храну за стоку, угар, башту.

У рату Куликов дуго није могао да навикне на то да она њива за пшеницу није њива већ „артилериска позиција“, а башта није башта, већ „командно

место команданта батаљона". Свог младог водника Куликов умало што није доводио до беснила. Дешавало се да Куликов рапортира:

— Све је тако, друже млађи лајтнанте, вашу сам наредбу извршио: ишао сам капетану у башту, рапортирао сам да је топ из пшенице прешао у хељду...

Водни командир због таквог рапорта постајао је нерасположен; у почетку стрпљиво, а после је узнемирено и срдито почео да објашњава Куликову, како треба говорити војничким језиком. Пошто би га саслушао, Куликов би ожалосћено уздахнуо. Било му је тешко и то, што је доброг човека — командира — онерасположио, и то, што војну мудрост није могао да постигне. А најтеже му је било то, што војска гази пшеницу, што топови на точковима прелазе преко хељде, што сунцокрети падају као потсечени. Рат!

И заувек је запамтио Куликов како је наша војска отступала из краја обилатог пшеницом. Пшеница! Њу је само и видео Куликов — златну, високу, моћну пшеницу. И како је она шумела под ветром степе, тугујући за српом, и како се осипала, и како су је у почетку газили, а после палили да је не би узели Немци, и тежак је био дим пшеничне њиве, мирис ове гари Куликов никад неће заборавити!

Кроз многе градове и села прошао је Алексеј Куликов и свуда је видео како су људи пре рата живели уредно, богато и чисто. Иза Дњестра, у каменецподолским селима, сламни кровови изгледају као да су очешљане девојке-помодарке: где треба, тамо је све потшишано, а где опет у витице уплетено, а где треба завијено и коврцаво. Берберски рад! Иза Буга су виногради, баштованлуци, лубенице од пуда, а тикве не могу ни да се измере; Молдаванци имају камене колибе, а код Бугара на прозорима су венци црвене паприке на концима, као девојачки ђердан о врату. Иза Дњепра су плодне степе, тамо је црница,

села су огромна, а колибе веселе, обојене свим бојама: плавкасте, ружичасте, жућкасте... Украјинци живе чисто. У њиховим кућама лако се дише: мирише травом, шта ли, или сладуњавим сувим сеном? Људи су живели уредно и богато. Трагове овог слободног живота Куликов је свуда видео. Људи су плакали посматрајући како се њихов живот разара, а Куликову се срце пунило тугом и бесом.

Ниско, сасвим ниско опустивши главу, ишао је он овом голготом, кроз дим и згаришта, и жене код бунара пратиле су га дугим опроштајним погледом. Жене ништа нису гвориле, нису викале, нису плакале и нису дизале руке над главом, само су, ћутећи, гледале за њим, али су њихове суве и горке очи палиле Куликову душу, као да је он био свему томе кривац.

Да, он је био свему томе кривац, и он је носио велику кривицу пред народом, јер се рђаво борио. И кад је наступио незгодан тренутак и његова јединица била опкољена, он је исто тако, као што су и неки други, не борећи се, бацио пушку и побегао безобзирце. И после тога три ноћи је лежао са својим другом у кукурузу, док их глад није истерала на пут.

И када су изашли из кукуруза, боси, поцепани, без оружја, око њих и на много врста пред њима дизали су се већ стубови дима, гореле су фабрике шећера, млинови, села, а поред пута висили су обешени колхозници: помодреле ноге клатиле су се над травом.

Много дана и ноћи ишао је Куликов с другом разореном земљом, молећи по селима за хлеб и скривајући се од немачких стража, и никако нису могли да дођу до својих. И једном његов друг, пошто није могао да издржи, сео је на камен поред пута и, показујући своје окрвављене ноге, рекао је:

— Даље никуд нећу да идем. Свеједно, Русија је пропала.

Куликов ништа није одговорио, постојао је мало, размислио је и, не осврћући се, пошао даље сам.

Није знао како су се догађаји развијали у Русији, и где су сада наши, и колико су далеко отишли Немци, али је нејасно осећао свам својим бићем: Русија не може пропасти — и још јасније: треба се прозлачити својима, и лутао је.

С великог друма он је давно скренуо, лутао је засеоцима, шумским стазама, пољским путањама, између високих сунцокрета; избегавао је насеља, и само се у сумрак појављивао негде на имању и бојажљиво куцао у прозор последње колибе. Само да не наиђе на Немце, а код Руса ће се увек наћи за њега парче хлеба са сољу и свежањ сламе.

Тако је једанпут уподне дошао у једно сеоце, и глад га је отерала у кућу. Он је закуцао. Провирила је млада, лепа, пријатна, крупна жена. У први мах се од њега уплашила, јер је сада изгледао страшан, брадат и неочешљан, — а после га је увела у кућу, посадила за сто, а сама се ужурбала по соби, од пећи до стола, од стола до оставе.

И док је он јео, испочетка халапљиво, журећи се, а после, пошто се заситио и сетио се сељачког обичаја, — полако и пажљиво као у гостима, она му је причала да овамо Немци још нису долазили, да се народ много боји, сви су у страху, и ту нема никаквог живота. А он је сркао млеко, слушао њене женске жалбе, удовичке муке, и саосећајући климао главом, јер је доиста у рату најгоре кокошки и жени: кокошку — у катао, жену — на поругу.

Кад се најео, обрисао је уста рукавом, погледао кроз прозор — сунце је још било високо — и рекао, клањајући се:

— Хвала, газдарице. Сад ћу да идем.

Али она погледа на његове искривљене ноге и ману главом:

— Куда ћеш да идеш? Не можеш стићи, — и оборивши поглед, тихо, као да се сама себе стидила, доврши: — остани овде, па ту живи. Ја немам мушкарца, а без мушкарца је жени рђаво, газдинство пропада...

Тапкао је у месту с ноге на ногу. Топло је и добро било у кући, и још се осећали боршч и зреле јабуке из оставе; а са дашчаног пода ширио се сладунав мирис траве, нане или чебреца...

— Добро, — тихо одговори он.

У сумрак, кад је газдарица пошла да музе краву, он је изашао из куће да попуши на доксату. Своју је браду рашчешљао, а рубље променио: жена му је дала мужевљево. Пушећи стајао је под тремом и посматрао двориште. Приметио је да је двориште газдинско, а башта велика. „Гле, какав је купус! Сребрн!..“ — мислио је он, пријатно се осећајући. И одмах: „А плот треба поправљати“.

А наоколо није било ни рата, ни смрти, ни крви.

Пошао је по дворишту, ишао полако, важно, као домаћин.

Дотицао је руком ствари, све познате, све оне на које је навикао: „Треба косити траву!“ — додирнуо је руком косу. И одједанпут је осетио њему сродну сељачку средину, осећала се топлота из стаје, и било је неко слатко тиштање срца, и засврбеле су га радничке руке...

Ове ноћи он је спавао на перини, чист, сит, у туђем и чистом рубљу. Сањиво и срећно дисала је млада жена, и у сну се осмеживала случајној женској срећи. Алексеј није спавао. Није могао да спава на јастуцима: да ли је било загушљиво у кући, да ли то траве тако узбудљиво вену на поду — чебрец или нана — и њихов мирис узнемирава душу...

Алексеј се сетио куће и жене, и деце, и другога — који су остали још у животу? — И посних пензенских њива — песка и глинасте земље, — он

се сећао и риђег старешине чете како је све време мумлао: „Кад једу, у чети их има много, а кад погледам ратника је мало“, — сетио се и вешала на раскрсници путева, и помодрелих ногу над травом — „А ја овде лежим на туђој перини, хладим се“, — и сећао се дима над пољима и селима, и како је горела земља и постала црна, са лукотинама, тешка... Никад више не може мирно да заспи Алексеј Куликов, док је у пламену родна грудa!

Полако је устао са перине — да газдарицу не разбуди, — полако се сбукao, стајао је мало код врата, прошаптао: „Хвала, газдарице, немој ми замерити!“ — и, махнувши руком, изишао.

И када је изашао на свеж ветар постало му је на души лако и слободно.

И опет је пред њим био пут у диму и крви — голгста руског народа. И опет је ишао кроз села која су се димила, мимо згаришта и вешала, горке сузе жена осећао је у својој души, дечији писак одјекивао је у његовим ушима — овај предсмртни писак никад неће заборавити.

Он је био поштен и мудар, праведан сељак, просте душе и чисте савести. Он је навикао да се у свему сналази полако и пажљиво, волео је свакога да чује да би свакога разумео и да никога не увреди. И кад је видео пожаре и лешеве он је разумео: то је рат, о томе су и дедови причали. Али децу, због чега децу? Он је стајао над дечијим лешем, над беличастом девојчицом коју је убио Немац, и није разумео: зашто? Због чега? И мислио је: „Ето, и моју Ањутку можда ће исто тако...“

Другом приликом видео је како Немци пљачкају кооперативу, набијају у тенкове сандуке, бурад, мануфактуру... И одмах се сетио Куликов како је било после предаје жита држави, како је долазио у сеоску набаљачку задругу и, налактивши се на тезгу, почињао да води озбиљан разговор с продавцем Иваном

Родионовим. Иван Родионов, у том случају стављао би наочари с плеханим оквиром и узимао испод тезге свеску са поруџбинама, а Куликов би му говорио да је он намислио за зиму да направи нов капут, домаћици ће бити потребан маркизет, а синчић ће поћи у школу, — то јест, потребне су му чизмице од филца...

— За маркизет не гарантујем, — брижљиво је одговорио Иван Родионов, — али уколико то буде могуће...

Ево, сад Немци вуку маркизет, чоху, чизме од филца. Они су разбили врата, сломили катанце, разврнули полице... И опет није разумео Куликов: с каквим правом? Па то је наше, моје добро...

Једном приликом пролазио је поред породилишта које су разбили Немци. Није му било успут, али је свратио. Управо као да га је нека сила повукла. У кући су били разбијени сви прозори, намештај покварен. Кроз сва одељења прошао је Куликов, његово се лице скаменило, а очи постале суве. У једном одељењу није могао да се уздржи, наврле су му сузе на очи: овде су били дечији креветићи, беличасти, мали креветићи за нозорођенчад.

И дуго је стајао нагнут над празним креветићем, као онда над лешем девојчице у цицаној хаљиници ишараној граховим зрнима. И сећао се како је једанпут у рано пролеће допутовао у рејонску болницу: жена је рађала првенца. Доктор је изашао и честитао му због сина. Пушили су. „Авијатичар ће да буде?“ — пошалио се лекар. „Не, — одговорио је Алексеј, — биће оно што му је био и отац, орач“. Каква је тог јутра била топлота и сва је околина брујала као од звона и шева, а код болничког трема услед чекања нестрпљиво су рзали коњи, добри риђи коњи, а у кочијама блистала је под сунцем гомила златне сламе: због тога да се новорођенче не труцка.

И први пут је Куликов овде код леша дечијег крвезетића помислио: „Како је то све било уређено код нас у нашој земљи! Ако жена има да роди, — болница, ако син треба да учи, — школа, ако семена треба очистити, — лабораторијум, ако трактор треба удешавати за пролеће, — МТМ“ (моторно-тракторске машине).

Немци су све разрушили, све што је било мило и драго Алексеју Куликову, све на што је био навикао, како је живео. Цео начин његова живота Немци су изгазили. Не, то није рат снакав о коме су нам дедози причали. Не, то није такав непријатељ. И све је више кипело бесом Куликово срце... Њега је тешко наљутити, али тешко ономе ко га наљутити!

Једном се он задржао у кући где је морао да побегне од рђавог времена. Домаћин, озбиљан стари сељак, задржавао га је да ноћи: напољу је киша, хладно. Куликов и сам није хтео да иде — колико је он већ путовао, колико још има да прође! — Али се устручавао. Време је немирно: можда је тескобно? Они су полако и без журбе разговарали, и све о једном те истом, да су дошла тешка времена, невоља, разарање.

Одједанпут чула се лупа, ударци у врата, звука стакла — Немци. Они нису ушли онако како улазе људи у туђу кућу, скинувши на прагу капу и поздравивши се, — јурнули су. Један се одмах узмувао по соби, други се бацио столу, трећи је нестрпљиво викнуо домаћину:

— Изит! Изит! — и показао руком на врата.

Домаћин није одмах разумео шта хоће од њега Немац. Осећао је да је дошла невоља, а каква, још није знао. Али је Немац све више љутито викао: „Изит! Изит!“ — и револвером показивао на врата, и тек је онда домаћин схватио да га престо терају из куће на улицу. Он се збунио: како је то могуће? Па то је његова кућа! Можда они не знају да је то ње-

гова кућа, његова властита? Можда они не верују да је то његова колиба? Па то ће сви суседи да потврде. Ево и иконе су у куту, њима су још за дединог живота освештали долазак у ову кућу, ево и сандука који је купљен у Ромнама на тржишту, ево постоље, стола, фотографија на зиду — све је то његово, домаћиново. Он је ширио руке, објашњавао, ударао прстом час у фотографије, час у иконе, али му је Немац сасвим сурово викнуо: „Изит!“ — и одбацио га преко прага. Просто га је избацио.

Потом се окренуо и срео поглед Куликова. Тежак је то био поглед, чак се и Немац мало збунио.

— Рус? — промрмља он.

— Да, Рус. Рус, — поносно одговори Куликов. — Ја сам Рус, — поновио је још једанпут.

— Рус — псето! . . — рекао је, пун беса, Немац и одједанпут је скинуо капу са главе Куликова (успомена од младе жене) и ставио је себи на главу. — Рус ништа не треба. Рус — псето, — рекао је он церећи се задовољан собом.

— Сам си ти псето! — узвикнуо је Куликов, али удар ногом избацио га је напоље.

Нашао се у мраку. Полако је падала киша. Код плота је стајао домаћин и плакао. И није плакао, већ је некако чудновато шкрипео зубима, и Куликов је разумео да је то због тешке увреде. Нема теже увреде него кад те истерају из властите куће. А киша је стално падала и падала. . .

Куликов је пришао домаћину и поред њега стао код плота.

— Треба их убијати, — полако је рекао, — све убијати!

Али се домаћин наједном осорно њему обратио. Да ли није више веровао људима, да ли је било потребно да отстрани бес, али је срдито одговорио:

— А шта је теби? Твојих се Пензенаца то не тиче. Твоји Пензенци Немце нису ни осетили. . .

— Можда се Пензенаца и не тиче, — увережено се сагласио Куликов. И одједном је узвикнуо: — А душа? А душа, шта? Душу ти и не рачунаш? Шта, зар ја немам руску душу?

Никад раније Алексеј Куликов није мислио о томе каква је његова душа: руска или није руска? Код њих су у колхозу били свакојаки људи: и Руси и Татари и Мордванци. И људе су само ценили према томе како ко ради. Али данас кад му је фркнуо Немац: „Ти, Рус, псето!“, оштро је осетио Алексеј Куликов да у њему ври поносна и слободна руска душа и да се та душа не може ни упљувати, ни погазити, ни унизити.

И у овој души није било сад ни сумње, ни жалости, ни страха — само мржња. Мржња је пекла душу.

Када је оне незаборавне јунске вечери пошао Алексеј Куликов у војску, изгледало му је да овај рат неће бити дуг и неће бити страшан, слично јесењим вежбама резервиста.

Али сада, пошто је прошао голготом много километара, себе није питао Алексеј Куликов да ли има дуго и много да ратује. Он је знао: дотле треба ратовати, док не уништимо Немце.

Немачке патроле, поред којих се провлачио, нису ни знале да то Алексеј Куликов — руски војник иде својима, да је чврсто решио у својој души да се бори против Немаца, да се чврсто бори без страха, без жалости, без поштеде. До краја.

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ ПОСТАЈЕ РАТНИК

Туђи се! Туђи се! Ето, шта је више од самог живота желео Алексеј Куликов када је, пошто се извукао из опкољених места, дошао напослетку с четом у маршу на фронт. А њега су првог дана на фронту тешко увредили.

Цела допуна добила је нове пушке које се цакле, које су још биле намазане као у магацину, а он је добио стару, полупану, шкрбаву пушку.

— Гле, па ти си плавуша! — усхићено је узвикнуо млади момчић и нежно је гладио кундак своје пушчице која је блистала, — Наташка. . .

А Куликоз је љутито разгледао своју: на кундаку је пукотина, затварач није гладак, драени додатак на цеви избледео, Алексеј се намрштио. „Па каква је то пушка са ожиљцима! — рђазо расположен, помислио је Куликов. — „Свеједно, чистио је, не чистио, старешине ће ме кажњавати.“

Командир одељења приметио је да је Куликов рђаво расположен.

— Шта је с вама, друже Куликове, — упитао је увережено, — не допада вам се пушка?

— Па, не. . . Што? Пушка, као пушка.

— А због чега се ви срдите на њу као миш на прекрупну? Дајте, покажите. — Узео је пушку из руку Куликова, погледао број, и његово је лице одједанпут добило израз мирне, пријатне сетe.

— 33537, — рекао је он, — пушка је Максима Спирина. Пријатеља. Флорешти. . . Дубосари. . . Још Прут. . . Постоји таква река. . .

— Ја сам тамо био. . .

— Да — да. . . — водник је замишљено окретао у рукама пушку. — Ево, ова пукотина на кундаку — то је Максим разбио Немцу лобању. А на лобањи је штит. Борба је била веома жестока. . .

— Па шта, је ли погинуо — Максим?

— Да. . . Није више жив.

Обојица су заћутали.

— Па, дајте, — рекао је напослетку водник, — ја ћу ову пушку себи да узмем.

Али Куликов полако одговори:

— Не, друже водниче, сад ја не дам.

Отада се Алексеј Куликов није растајао од своје пушке која је имала ожиљке. И онда, када је политрук причао борцима о слави руског оружја и сећао се суворовских јунака и оружја октобарских барикада — копаља и арбалета, — и дрзеног топчића сибирских партизана, и тенкова Халхин-гола, Куликов је за све време гладио своју пушку с ожиљцима, управо као да су се у њој налазиле и слава и традиција руског оружја. С овом пушком не сме се рђаво борити, она се не сме осрамотити, а бацити је на пољу битке смртни је грех. Он и сам сада није разумео, како се то десило да је он раније бацио своју пушку и побегао с другом у кукуруз. „Ах, ниткове, ниткове! — псовао је он сам себе. — Ниткове — издајнице!"

Једанпут је он рекао воднику:

— Ако ме убију, ти дај моју пушку с ожиљцима заслужном борцу.

— Добро, — не осмехнувши се одговори водник, — даћу ономе који је заслужан.

У то време између Куликова и Леснида Внукова дошло је до крупног разговора. Они су се онда одмарали после жестоких борби, умивали се, бријали, јели колико су могли. Највише се Куликов обрадовао због речице. Ето, и на Дњестру, и на Дњепру и на Бугу он је бивао — али је сва речица пријатнија од свих других. Оне су реке велике, шумне, на њима плове бродови, па нека их; али је ова речица тиха, узана, пријатна, у њој се човек може згодно и опрати и попливати — право задовољство, управо као код куће, у детињству...

А Леснид Внуков седео је на обали рђаво расположен, погрбљен. Мрачно је гледао на реку, на Куликова који се тамо брчкао и час је зезао, час уздисао.

— Шта, је л' ти досадно, ратни друже? — весело га је запитао Куликов излазећи на обалу. — Немој да тугујеш за женама, нека оне тугују за нама.

Сео је поред Внукова, окренуо рамена и врат сунцу. То су последњи топли дани — михољско лето.

Внуков се ни на шалу није осмехнуо. Почео је да се жали како се уморио, да се ђаволски уморио: његово је здравље нежно, он није научио на такав живот, а усто борбе и маршеви, стално борбе и маршеви... Тежак рат!

— А рат не бива лак, — одговорио је Куликов.

— Али како сам ја раније живео? — незадовољно је настављао Внуков. — Живео сам одлично. Имао сам добру дужност...

— А сада сви сељаци имају једну дужност — да туку Немце.

— Ја сам био одговорна личност у рејону. Управљао сам пословима рејонског извршног комитета. Зашто мене да узму у рат?

— Гле, како си паметан! — осмехну се Куликов. — То значи, Куликов треба да се бори против Немаца, а Внуков да пискара по хартији?

— Па, кад сам ја у томе стручњак? Ако би тебе поставили у установу, ти не би могао да свршиш посао

— А ја нећу ни да идем у канцеларију. Мене би жене исмевале... Овако здравог...

— Да, — уздахнуо је Внуков, — био сам ја одговорна личност!... А овде сам редов, и сви су ми старешине. То ми је криво.

— А ја овако мислим, — рекао је Куликов срдито намрштивши обрве, — да нема веће части од ове: бити борац у рату.

Али га Внуков није слушао. Он је стално јадиковао и жалио се. Просто је хтео да се пред неким изјада и исплаче.

— Код куће сам био чисто обучен. Само машини, да знаш, колико сам имао? А сада, погледај, како сам обучен? Све сама прљавштина... и свуда мрље.

Тада Алексеј Куликов скочи на ноге и завика раздражено:

— Скидај! Скидај, псећи сине!

Внуков је плашљиво погледао на њега и ништа није разумео.

— Скидај копоран! Ево речице. Пери, псећи сине, свој копоран! Да не буде ниједне мрље!

Ето, зачудио би се политрук Званцев када би сада чуо Куликова! Да ли је то онај исти Алексеј Куликов који је још пре неколико месеци дрхтао од граната очекујући смрт, да ли је то онај исти што је раније рапортирао да је „топ из пшенице прешао у хељду“? Да ли то он говори сад о части бораца, о војничкој дужности, о војничкој части?

То није онај Алексеј Куликов. Сада је то ратник, сурови ратник који је прошао кроз борбе и који је преплануо, који разуме своју дужност, част и дисциплину.

Сам Куликов није се чудео својој промени.

— У рату се и коњ навикава, — волео је он да каже: — Погледај: гле, стоји, не макне се.

Навикао је да ратује, да се туче, да мирно чека борбу, да мирно посматра смрт и крв, навикао на бескрајне походе и прелазе, навикао на номадски војнички живот. И обојци не жуље ногу, и војничка чизма не мучи, и опрема је код њега уређена, све је на свом месту, ништа не лупа, не смета; све је како треба, и није тешко. Због тога није тешко што је све потребно и Куликов се неће ни с чим да растане. И шињел је потребан: он је за борца све — и одело и покривач, — и чутурица је потребна (лети због воде, зими због вотке), и ранац са НЗ је потребан, а шаторско крило на киши је потребније од сваког крова, како да га бациш?! Ето, можда гасмаску?.. Гасмаска као да није ни потребна... Она засад служи Куликову као јастук. Али и њу ни у ком случају неће бацити Алексеј. Пакосан је непријатељ. — Гасмаска може бити потребна!

Али је Куликов највише волео пушку и миловао своју пушку са ожиљцима и пионирску лопатицу. О пушци није ни потребно говорити: без ње ратник није ратник, али је и малу лопатицу која је дуго висила без нарочите употребе једном приликом оценио Куликов. Мали грудобран, 20 сантиметара, то није ништа, али је Куликозу спасао живот. Немачки метак ударио је о глину, косо прошао по шлему и ништа... Од тога времена, било да је борба велика или мала, било да је Куликов наступао или лежао у одбрани, његова лопатица увек је имала посла.

Свака земуница, бункер, ров, јама одједном су постали за Алексеја Куликова кућа где може да се живи. И све је у овој кући било на свом месту: на једном месту је пушка, на другом лопатица, а тамо даље гасмаска — цело његово борачко газдинство. И он је домаћински, као раније код куће, на своме имању, удешавао све, као да му ово није било потребно за један час, за једну ноћ, већ као да ће ту бог зна колико живети. Копао је ровове да не би вода текла, тражио сламу, а сламе није било, онда је стављао траву. Кратак је сан борца, — то значи нека сан буде онакав какав треба да буде.

Он је сада био на свом месту, прави борац који врши своју дужност; млади су учили од њега. Он их је могао много којечему научити: борба у шуми, рецимо, — није то што је борба у степи, и никако није то што је борба на месту где има насеља. А Куликов је у свим овим борбама бивао. Млади су га жудно слушали. А Куликов је у свим овим борбама бивао. Млади су га жудно слушали. Требало је да га и слушају и уважавају, — ето кроз колико је борби он прошао, а остао жив!

Истина, Алексеј Куликов још се није био прочуо због свог јунаштва, слава се о њему није проносила по земљи, и у извештајима Информбироа његовог имена још није било. Али ако је тамо и писало да је

батаљон Суботина одбио данас осам жестоких немачких јуриша, то се онда и о Куликову писало: то је он с друговима дочекао осам јуриша, и то га ни мало није уплашило. А ако је писало да је наша војска после жестоке борбе заузела насељено место, онда се могло сигурно знати да је тамо био и Алексеј Куликов, да је водио борбу по улицама, да је пуцао иза црквене оgrade, да је Немца пробо на тавану.

Куликов је и сам знао да он није никакав херој. Дешавало се, читајући у новинама приче о подвизима славних совјетских ратника, да је усхићено узбикавао: „Ево јунака! Ево, правог сокола! Кад човек само помисли, на какве је подвиге човек способан!“ А ако су му говорили: „Па, и ти си, Куликове, јунак, ето, како се бориш!“ Он је одговарао: „Какво је то јунаштво! То је служба“. Али је своју службу достојно он вршио.

Алексеј Куликов још није добио никакво одликовање: ни орден, ни сат, јер ако он буде одликован, онда треба целу Црвену армију одликовати, све њене борце, тако исто као и Куликова, који достојно врше своју ратну службу.

— Па ми и не ратујемо за одличја! — рекао је он једном приликом у земуници. — За нас је једно одличје — протерати Немце из наше земље и онда живети срећно. То ти је, брате мој, одличје! Мени друго није ни потребно.

А онда су с њим сви почели да се препиру: и млади и стари, нарочито млади.

— А ја се бијем за орден! узвикнуо је кудрави митраљезац Мића. — Ма шта ми ти рекао, ја желим да добијем орден. И да га добијем за своју храброст. И да га добијем одмах чим заслужим. И да ми тај орден да сам генерал. И да то дознаду моји на дому...

— На дому, тако је... — замишљено се сагласио с тим Куликов.

— И овим ордеом, — очи су му засијале, — ја бих се целог свог живота поносио! — завршио је Мића.

— А ја немам поноса...

Али је Куликов узалуд о себи то рекао. Ускоро је дознао да и он има поноса. И код њега се појавило ратничко самољубље.

Једном приликом испричао им је политрук о стрелцу Бриксину — о момку из суседног вода који сваке ноћи иде у лов и убија Немце.

— Ето, — с прекором завршио је политрук, — а код вас у воду таквог јунака нема.

Ето, тада се и десило да се код Куликова појавило ратничко самољубље, да му је заиграло срце. И тог истог дана пронашао је он Бриксина и дуго га је посматрао.

— Ти си Бриксин? — упитао је најзад.

— Ја сам.

Куликов је са неповерењем разгледао стрелца: момак као момак: један нос, два уха.

— Лажу да ти сваке ноћи убијаш Немце?

— Не лажу, истина је, — осмехнуо се Бриксин

— И многе си побио?

— До данашњег дана тачно двеста тридесет осам.

— Та-ако...

Куликов је дуго ћутао, мислио је, а затим је одједанпут рекао дрхтавим гласом:

— Научи ме! Најозбиљније те молим: научи ме како треба Немце убијати.

И почео је да учи.

Нема шта: добро се показала пушка с ожиљцима, није узалуд била другарица Максима Спирина. Али се показало да је мало само пушка: још су потребне нарочито очи, и руке, и навика, и вештина. Ову вештину и почео је да учи Куликов. Он је учио одушевљено, пажљиво, као раније на пољопривред-

ним течајевима. Све је почело од самољубља, а постало озбиљно. Велика је то срећа — видети како од твог метка, од твоје властите руке пада непријатељ!

Дотле Куликов није знао колико вреди. Видео је: у овом рату људи ратују у масама. Шта значи један човек? Није ни завртањ у машини, пион је. Али је сада сазнао Алексеј Куликов шта вреди вешт човек у рату. Један човек — а, погледај, уништио је целу чету Немаца! Један Бриксин — а за све Немце он претставља страх и трепет, за његову главу назначена је награда. И Куликов је хтео да и његову руку осете Немци, да и њега, као и Бриксина, у својим лецима прокуну, да и његову главу уцене. Интересантно је: колико ће бити оцењена?

Сваки одличан стрелац у њиховој чети имао је свој карактер, своје обичаје, своје навике. За једног то претставља весео лов, јуначку забаву, за другог то је хазардна игра, опасан спорт, за трећег то је ствар славе. А за Куликова бити добар стрелац значило је наћи одушке својој великој мржњи према Немцима. То је велика срећа видети, како од твоје руке пада проклети непријатељ! Још један!

Куликов је ишао у лов с Васјом Прохоровим. То је био рудар, весео и леп момак! И када су се они враћали у зору с посла, дешавало се да Васја увек успут убере киту цвећа: иде и мирише, управо као да је тек изишао напоље из окна и девојке му даривале букет. А Куликов је ишао скамењена лица. То за њега није била разонода, није био лов, већ је ето претстављало свету ствар освете: за ону девојчицу у цицаној хаљиници, за његову кућу, за домаћина који је плакао код плота...

И ако би му рекли: Како је то да си ти, Алексеј Тихонићу, добродушни, мирни сељак, убио човека? — он би се зачудио на ово питање и одговорио би: „Па то нису људи, то су Немци“.

Није се смањивао, већ се повећавао и повећавао његов бес противу Немаца. Бес, што су дошли у нашу земљу, и што су згазили омиљени начин живота, и што умеју да ратују, што су од малена припремили свој народ да буде војничка нација, и сада врше разбојништва у нашој земљи. И у том великом неукротивом бесу била је Куликова снага.

Код њега је већ давно нестало страха од Немаца. Раније му је изгледало да Немци све могу: могу неочекивано да опколе, могу из позадине да ударе, могу тенковима да прегазе, и њихова је снага безбројна, и они су свуда, и свемоћни су, Немац је управо бог рата.

Али, ратујући и сваког дана долазећи у додир с Немцима, Куликов је увидео да код Немаца нема ничега натприродног. Само је дрскост натприродна. Они дрскошћу побеђују. Куликов је увидео да и код Немаца није све гвожђе: Има и фурнира, и нерви су код њих слаби: клоне се бајонета, боје се ноћи, — и њихове су пете брзе: гле, како беже кад их ми потиснемо!

Куликов је први у чети ујесен формално доказао да сада више нема оне немачке војске. Дошао је из извиђања и донео документе, опрему и оружје убијеног Немца.

— А, извињавам се, Немца нисам довео. Био је жив, али није имао ногу, — објаснио је он.

Командири су почели да прегледају документе, а Куликов се стално, нестрпљиво премештао с ноге на ногу. Напослетку није издржао:

— Погледајте им пушку, пушку.

— А што?

Куликов, ликујући, узео је пушку, отворио затварач, и сви су видели прљавштину и рђу.

— Раније то код Немаца нисам примећивао, — рекао је Куликов. — Код њих сада и рђе има!

О овој пушци и о рђи он је дуго говорио међу својима. А ако су му одговарали да су, при свем том, Немци ипак мајстори у ратовању и да ми имамо у понечему од њих да се учимо, он је одговарао:

— Па што! Они ће нас научити да ратујемо, а ми ћемо их одучити да ратују. Заувек ћемо их одучити! То је сасвим тако.

Куликов је видео Немце заробљенике. Поцепани, бедници, вашљиви, они су се окупљали око ватре коју би за њих запалили у великој шупи, а Куликову, кад је на њих гледао, изгледало је да то нису људи, већ да вашке поред ватре пузе. Комесар је дошао да поразговара са заробљеницима. Куликов му је рекао:

— Ви, друже комесаре, немојте их додиривати. Они су сви вашљиви, — и такво је гађење било у његовом гласу, да се комесар несвесно засмејао.

Куликов је мрзео да их води на саслушање. Успут је покушао да с њима поразговара:

— Еј, ти, одвратни! Ти ли си то намеравао да Русију покориш! Завојевач! Зар ти, дроњо! Не можеш ти да покориш Русију, јеси ли разумео?

Али је Немац, улагивајући се, само гледао на њега и мрдао очима. Куликов је мануо руком.

Као и мртав, тако и заробљени Немац није у њему изазивао бес. Он је мрзео оне који носе аутоматске пушке, њих је жестоко мрзео.

Једном приликом — то је било на Божић — наши су заузели село: Куликова су били послали заједно с пионирцем да „прегледају куће“. Село је било празно, никога није било. Полуспаљене, полуразбијене куће тужно су изгледале, као на сахрани. Али у једној, која се истицала у самом центру и која је зачудо остала цела, Куликов је нашао остатке недавног весеља. Поред јелке, на којој су још виселе играчке био је покривен сто, а на њему јестиво и чаше, пуне жућкасте течности, види се да је то ко-

њак, — а на највиднијем месту била је хармоника. Узимај, свирај, певај, једи, весели се!

Искусни борац Куликов само се насмешио на немачку глупост.

— Гле! — вртио је он главом, док је пионирац очистио јелку и хармонику од мина. — Ракијом је хтео да превари? Мислио да ће се Рус на ракију полакомити? Преварио се! Вештога не можеш преварити.

И одједном чуо је ситно, жалосно маукање. Не где је плакала, али у правом смислу плакала мачка! Осмотрио је, ослушнуо: где си ти, јаднице?

Пажљиво је пошар по соби и задржао се код сандука. Јасно је било да је из сандука долазило маукање.

„Ех, јаднице! — помислио је Куликов. — Ко те је то метнуо у сандук?“ — Хтео је да подигне поклопац и да пусти мачку на слободу, али је застао. Нешто није било у реду с овим сандуком.

— Пионирче, позвао је он, — хајде, испитај.

— Мина, — показао је пионирац.

— Мина? — лице Куликова се искривило, очи су му постале страшне; узео је у руке спасену мачку, нехотице је погладио.

— Ех, Швабо, Швабо! — изговорио је он напослетку кроз зубе. — Ја сам добар. Погодио си. Према сваком живом бићу ја сам добар. Али само ми ти не долази под руку. Пази, не долази! Према теби немам милости.

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ УБИЛА ИЗДАЈНИКА

Од првих дана рата, ма где да га је одвукла војничка судбина, Алексеј Куликов увек је тражио земљаке. Прво је хтео да нађе сељака из истог села, затим макар неког из истог рејона, напослетку, само

нек је Пензенац. Много му је био потребан земљак: да с њим води бескрајне разговоре о родном крају, спомиње познате сељаке и рејонске шефове и да тај познаје и лекара, и шумара, и млинара, и да зна на коме је коњу агроном јахао, и да се сети свега што је било, сахрана, весеља и свадби што су се десиле у току двадесет година у рејону; а ако погине Куликов, да би овај сељак могао да напише његовој жени, искрено, опширно и да би јој очи засузиле, јер су жени сузе потребне као утеха.

Ма где Куликов дошао прва му је ствар била да узвикне:

— Еј, има ли ту Пензенаца?

— Има! — одговарали су му. — Овде су сви Пензенци: неко је са Дона, неко са Урала. Земљаче, имаш ли дувана?

Стењући Куликов је вадио кесу с дуваном и тужно се осмехивао:

— А ја сам мислио да има ту Пензенаца...

Тако Куликов није ни нашао Пензенце. Па шта ћеш, земљак треба да се роди, а пријатељ се може да добије. Ускоро се и нашао пријатељ.

У чети нико није разумевао како је могао одличан и искусан борац Куликов да се дружи са Афанасијем Дубјагом.

Овај Дубјага био је последњи човек у чети. Видели су како је у борби кукавица. Видели су га у походу: био је то човек јадан: свих се клонуо; био је мрачан, ни с једним другом није делио ако има сувишну кору хлеба; на шалу се не насмеје; ако му неко спусти руку на раме, он се увреди.

Куликов га није одмах ни приметио. Довезли су пошту. Дошла је велика пошта: дуго је није било. Сви су се скупили, чује се врева, радују се, сви имају писма. Само је један човек по страни, окренуо се, погрбио се.

— Па шта је, драги мој, ти се не интересујеш поштом? — упитао га је Куликов.

Дубјага га је погледао и полако одговорио:

— А ја немам откуд да добијем пошту.

Он је то рекао тако жалосно да је и Куликов осетио бол у души.

— Ех, јадниче! — само је промрмљао.

Каже се: онај ти је пријатељ ко и најмањи остатак крче дели с тобом. Међутим, код Куликова је за све била отворена кеса с дуваном, и за њега су у чети све кесе биле отворене.

Још се каже: онај ти је пријатељ, ко те у борби спасе. Куликова су много пута спасавали непознати му борци — суседи, а он ни њихова имена у јеку борбе није успевао да сазна.

У рату борац живи без жене, без деце, без породице — у његовој души остаје много нежности. Јед се троши у борби, а нежност остаје само за другове.

И сву велику, неистрошену нежност своје душе давао је Куликов јаднику — Дубјаги. Он га је чувао као дадиља, бринуо се да Дубјага једе, да спава, у борби о себи није мислио — све о њему: шта је тамо било: да ли је погинуо Дубјага, да ли је рањен?

А у слободном времену водио је с њим бескрајне разговоре о кући, о домаћинству, о томе како су живели пре рата.

Куликов је о домаћинству могао да говори дуго и лепо. Није спомињао, није маштао: израчунавао је. Само су се и чули: бројеви, бројеви, бројеви. И колико је давао радни дан кад је била родна година, и колико би дао да није рата, и колико је живине у фарми, и пошто је било брашно... И како он развуче тај свој број, кад га заокругли, испостављало се да је Куликов ванредно живео пре рата!

А Дубјага се држи рукама за колена, сав се згрчи, погрби и почне, клатећи се целим телом, да при-

ча о својима. Његова је породица остала тамо код Немаца. Како они сад тамо живе? Да ли су још сви живи? Жена је била лепотица — сада је сигурно старица.

— Да-да... — пријатељски се саглашавао Куликов. — Гроб само улепшава невољу.

— Они ме чекају... Сигурно, синчић сваки дан ту, у близину трчи: да ли тата не иде?

— Они не чекају само тебе: они чекају све нас. А сам ти им ниси потребан... Шта ћеш им ти сам?.. — И Куликов је тешио Дубјагу: — Почекај! Па скупићемо снагу, Немце ћемо изнурити, кренућемо свом силом — ето, па ћеш и код куће бити.

Ноћу је Дубјага често плакао. Он је плакао ситно, не онако како жене плачу, већ као кад мачка тужи. Куликов се одмах будио, седао поред њега и тешио га. Куликов није волео мушкарце с мокрым очима: сузе не приличе мушкарцу, — а Дубјаги је и сузе праштао. Он му је све праштао, као што прашта мати сину који нема успеха у животу.

Дешавало се више пута да Куликов дође с дужности премрзао, гладан — сад би хтео нешто да поједе и да спава! — а њему говоре:

— Ручак ти је узео Дубјага.

Куликов онда приђе Дубјаги, а овај ћути. Куликов би нашао мањерку, али празну.

— Појео?

Опет Дубјага прећути. Куликов онда више ништа не каже, завије се у шињел и заспи гладан. И то је он праштао Дубјаги. „Код њега је невоља, он, можда, само ту радост и има, да једе?“ — правдао га је код другова.

Други пут би јасвим подло поступио Дубјага. Једном приликом он и Куликов су дошли у незгодан положај: наишли су на немачку заседу. Куликов је примио борбу. Немаца је било седам, а њих свега двојица.

— Ако не успеш бајонетом — удри кундаком! — узвикну Куликов Дубјаги и онда тек примети да га нема: Дубјага је бежао.

„Шта је то, пријатељу?“ — помисли Куликов, али није имао времена да мисли: Немци су насртали.

Из ове борбе Куликов је изашао читав. Само се на пушци с ожиљцима појавио нови ожиљак и десну руку морао је да „оправи“.

— Шта би с тобом, драги мој? — само је рекао Куликов кад је срео Дубјагу. — Остављати друга у борби не ваља!

Али и то је он опростио Дубјаги, као што је све праштао.

„Његоза је душа бојажљива, ето, па се и уплашио. Свеједно, он ми није помоћник“.

У то време у пуку се десио врло важан догађај, о њему се много говорило и било је много коментара: борца је нестало. Увече је био, ево, ту, у бункеру је седео, а када су ујутру погледали, њега нема, нестало га је.

Једни су нагађали: убили га Немци, — али се леш није нашао, ма да су га тражили.

Други су гатали: укрзали га Немци. Али су се многи изражавали: пребегао је.

О томе је и било разговора између Куликова и Дубјаге.

— Ја сам тога борца знао, — замишљено је рекао Дубјага, — он је родом из наших крајева. Свакако да је он пребегао својима, отишао кући.

— Па, ето! Они га чекају као спасиоца, а он се враћа њима као дезертер, долази као издајник.

— Па шта, ако туга... — бојажљиво се умешао у разговор Дубјага...

— А зар ће он своје укућане да обрадује? Кад би с војском дошао и Немце протерао, — радост. А овако... они су, можда, живели у нади. Можда је његова жена својој деци свако вече шапутала: „Ни-

шта не мари, дечице, ништа. Па наш ће тата с војском да дође, наш ће тата да протера Немце". И, можда, су деца о тати маштала. Па наш ће тата... а он, како је дошао? С чиме, а? Па ви сте на мене полагали наду, ето, ја сам дошао, а наде нема. Вашу сам наду изгубио трчећи. Син ће упитати: „Тата, а где су наши? Јеси ли ти с нашим дошао?" А тата, нема шта да каже. Тата је оставио наше, продао их. Ја бих таквог ниткова, макар ми он био и прави отац, сам својим сопственим рукама удавио...

— Лако је говорити... — промрмља Дубјага и уздахну. На његовом набораном челу појавио се зној.

— Не, ти и сам помисли, — продужио је Куликов. — Па, претпоставимо да је он прошао кроз немачку одбрану, претпоставимо да га нису ни стрелили, ни обесили. Па, дошао у породицу. Шта ће породица с њим да ради? Реци ми молим те? Без њега је тешко, а с њим још теже. Пред Немцима он за њих не може ништа учинити, а његови ће га сељаци дочекати као жестоког непријатеља. А он? Куда може да се дене? Да ли је он мислио својом глупом главом? Да иде Немцима у ропство? У Немачку на робију, од глади ће цркавати? Па онда има да изгуби и породицу, и слободу, и добро име. Да се најми код Немаца као полицајац? Али, ако га партизани дотле сами не убију, кад ми дођемо свршићемо с њим. Ја први. А ми ћемо доћи, Дубјага, то треба да знаш! У сва места руске земље доћи ћемо! И у Украјину.

— А он ће, можда, отићи у партизане? А?

— Партизани таквог неће примити. (Партизани таквом неће веровати. Он нема куд, Дубјага, драги мој. Њега само једно чека — омча.

Куликов је мало поћутао и енергично додао:

— А он је Русију продао. Продао је, псећи син!

— Па шта, Русија... Русија ће остати Русија...
— ушепртљао се Дубјагин. — Па и под Татарима је била, али је била Русија. Па, нека је и под Немцима...

— А мени није потребна свака Русија, — љутито га је прекинуо Куликов. — Ако хоћеш да знаш, ја не пристајем на сваку Русију. Мени је потребна таква Русија да бих у њој могао да будем, као и раније, господар у својој земљи, и да буду колхози, и ако жена рађа да има болнице, а ако син треба да учи да буде школе. Мени је потребна Совјетска Русија, чујеш ли? А другу ја нећу, а друге и неће бити.

После овог разговора Дубјага је дуго ходао мргодан, збуњен. Од свих се крио. Завукао се у своју рупу у бункеру, промишљао. Клонио се Куликова. Избегавао сусрете с њим.

— Шта је с тобом? — зачуђено га је упитао једанпут Куликов. — Можда си се због нечег увредио?

— Ма, не... Ништа... — увијено је одговорио Дубјага, али је очи крио.

После николико дана Куликова и Дубјагу одредили су за један поверљив задатак. Лежали су десет метара далеко један од другог, и сваки је мислио о себи. Ко зна о чему је мислио Дубјага? А Куликов је мислио да би се рат завршио и да би нестало Немаца, ако би сваки Рус убио макар једног немачког војника.

Почело је свитање. На снегу су заиграле косе сенке. Куликов се прибрао. Он је знао: најгоре је време рано свитање.

Одједанпут је приметио да Дубјага пузи. Прво је мислио да му се то чини. Куд може да пузи Дубјага? Нема куд. Али је Куликов обратио већу пажњу и видео да Дубјага доиста пузи. Чуло се и дисање кроз нос.

— Шта је то с тобом? Због чега? — јаким шепатом позвао га је Куликов.

Али се Дубјага није одазвао. Он је пузио ћућећи, и, тешко дишући, грчевито се хватао за голо жбуње. Његово кратко дисање некако испрекидано, тешко као кад псето нема куд, узнемирило је Куликова.

— Шта је с тобом, ти си полудео — викнуо је он, заборављајући све. Па убићу те! Пропашћеш! — и допуза до њега да га спасе.

Али се Дубјага у то време дигао на ноге и потрчао. Куликову је било веома тешко кад је видео да он трчи с белом марамицом у руци и њом маше над главом, а пушке нема код себе...

— А, то ли си ти намислио!.. — неприметно се Куликов опружио по земљи и полако привукао к рамену своју пушку с ожиљцима.

Куликов је другу све праштао: и бедну душу, и влажне очи, и рђаво пријатељство, — али ово му није могао да опрости. Ово му није могао да опрости!

Као добар стрелац узео је свог бившег пријатеља на нишан, као што је Немце узимао. Овај мрски чзвек му је сада изгледао гори од Немца, гори од жестоког непријатеља...

Пуцањ је одјекнуо.

Вративши се с поверљива задатка Куликов је рапортирао командиру:

— Ја сам свршио с Дубјагом... Он је издајник...

У његовом срцу није било жалости.

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ СТУПА У ПАРТИЈУ

Нико у чети: ни другови, ни командири, ни сам политрук — нису могли да разумеју због чега Куликов досад није ступио у партију.

Више пута му је говорио партиски организатор: — Ти си, Алексеје Тихонићу, паметан сељак, про-

мућуран и одличан борац. Зашто не ступаш у партију?

— Ја нисам заслужан... — одговарао је Куликов, и више се с њим није имало шта причати.

Није лагао. У самој ствари сматрао је да није заслужан. Према партији се он односио готово верски, побожно, а комунисте је сматрао за људе нарочите врсте.

— Ја не могу да идем напред, — објаснио је он једном приликом партиском организатору. Ја сам сапутник: ви, партијци, идите напред, а ја нећу заостати; ако паднемо Немцима у шапе, заједно ћемо на једној јасици висити. Нећу се одрећи.

Он је и пре рата био сапутник: комунисти су ишли напред, он за њима. Он је увек био човек миран, радан, није пио никаква пића, одан домаћинству и породици. И у том — у породици и домаћинству — он је само налазио интересовање за живот; остало га се мало тицало. Он је живео у малом свету, и веома је био задовољан тиме што је тај његов свет био мали и познат му до ситница, и подобан његовој природи. Он је само желео: да ту живи и да ту умре, у својој постелји. Он је читао и новине, интересовао га је и међународни живот: како стоји ствар с ратом? — И унутрашње прилике су га интересовале: има ли који нови декрет о колхозима? Али већи део онога што је било у новинама, он је на једно ухо чуо, на друго пустио: није то за нас.

Сада је свет, у коме је физички живео Алексеј Куликов, био сасвим мали, много мањи од колхозног дворишта: бункер, земуница и сто метара корачања — ето и то је тај цео свет.

Али све што се радило, што се дешавало, што се чуло ван граница тога света, — све се сада тицало Куликова. Све се непосредно тицало његове судбине, и све је он жудно прислушкивао. Он је читао о догађајима на Соломонским острвима и нагађао: „А шта

ли ће од ових острва да припадне Русији, па према томе и мени, Куликозу, и мојој породици?" Он је чуо да наши негде гоне Немце, и мислио је: „А шта ће се од тога догодити нашем пуку, а према томе и мени, Куликозу, и мојој породици? Шта ли ће бити, ако ми почнемо да ударамо и да помажемо?..."

Никад раније Алексеј Куликов није ни чуо за такве градове: Дијеп, Есен, Бремен, — а сада је свако јутро питао агитатора: „Па, како је онамо: је ли Есен осетио ватру?"

И о таквом народу он раније није чуо — о „Канађанима". А сада је знао да су Канађани наши савезници. И он је пратио како се они искрцавају у Енглеској, како се туку у пустињи. И дешавало се да је дуго расправљао с другозима, како изгледају и каквог ли су карактера Канађани, и каква је снага код Енглезеа, и каква је енглеска војска, — као да је то суседна МТС — машинско-тракторска станица.

Свет се поделио на две половине. Цело човечанство ратује. И Куликов је сада био свестан да као војник припада оној војсци човечанства која води праведан рат.

Знао је: ова ће војска победити. Веровао је у победу и у дане успеха и у горке дане неуспеха. У рату се све дешава. Али је чврсто веровао: Русија не може да пропадне. Провео је тешку зиму и много је препатио и могао би још више да претрпи, јер оно што може руски војник да поднесе, то не може нико: ни Немац, ни Италијан.

Сад је било мирно на сектору где је био Куликов. Цело су пролеће лежали у одбрани. Борци су се шалили: „Шта је најглавније у одбрани? У одбрани је најглавнија храна". И ма да је храна била добра, ипак је Куликову била досадна одбрана, управо као да је одбрана одлагала победу.

А од суседа са севера и од суседа с југа долазиле су узбуђујуће вести. Крв се почела проливати

код Изјума, код Барвенкова, код Керча. Немци су и овде почели да се крећу. Стрелцу Куликову јасно је било њихово кретање. У чети су ишчкивали велике борбе. Ноћи су проводили на опрези.

Једном им је дошао „с оне обале“ један човек — прљав, поцепан, брадат. Кад је видео наше борце он је узвикнуо:

— Драги моји, драги! — и заплакао се.

И Куликов није имао потребе да пита, разумео је: овај се човек извукао из места где је био опкољен. То значи да негде нешто није у реду.

А овај човек је мислио да му Куликов не верује, да га сматра за шпијуна. Дршћућим рукама почео је да претражује по телу, и из неког скривеног места извукао малу црвенкасту партиску књижицу, и пружио је Куликову управо као лозинку.

На овом човеку није ничега било: ни оружја, ни сата, ни новаца, ни целе кошуље, — све је бацио, а партиску легитимацију је донео. И Куликов је дуго окретао у рукама црвену књижицу, која се била искривила од воде, поцрнела од прљавштине. Овог пута он није ништа рекао. А кроз неколико дана дошао је политруку и рекао збуњено:

— Дошао сам да молим да будем примљен у партију.

Политрук га је зачуђено погледао и обрадовао се:

— Давно је требало! Јеси ли се одлучио?

— Одлучио сам се, — Куликов је хтео да објасни политруку како се то десило, како је мислио, мислио... и... а речи нема. Само је рекао: — Очекујем велике борбе. Мени је сад незгодно да будем непартиски.

Куликова су одмах примили у партију, у бункеру, ту је и партиска комисија допутовала. Тога дана цело је небо грмело од артилериске ватре; за време те грмљавине њега су и примили.

Али он себе још није сматрао партијцем.

— А када ће дати легитимацију? — интересовао се он код политрука.

Овај је објаснио да ће кроз три дана из дивизије доћи комесар и да ће му лично дати партиску легитимацију. И у току ова три дана живео је Куликов као у диму. Осећао је да ће то бити велики дан у његовом животу и велики разговор с комесаром. Треба комесару све рећи, објаснити, да не сумња, дајући му легитимацију: заслужном човеку даје. И сва три дана Куликов је бирао речи које је требало да каже комесару: нећу преварити. Не! Тако се каже суседу или жени. А партији се не може рећи. И он се присећао речи које је чуо од говорника. Код њих би вају лепе речи! Па, кад бих таквим речима, необичним, могао да кажем, не онако како се то свакодневно говори... „Уверавам!“ — ето како треба да се каже! „Уверавам вас, друже комесаре, а преко вас партију Лењина-Стаљина...“

Назначеног дана Куликова су позвали на пољопривредно добро код комесара. Пошао је и био узбуђен. Ето, сада ће се све десити: нисам био партијски, а постао сам болшевик. Али како сад треба да живим, да се борим, како да се понашам, да се не осрамотим? Сада ће он имати с комесаром велики разговор; комесар помиљује-помиљује, а после ће да ти узме твоју душу и на свом комесарском длану ће да измери: да ли је чиста, заслужна душа?

Али је тога дана код комесара било много народа („Његове су очи уморне, — приметио је Куликов, — не спава јадник!“), а разговор је био кратак и, што је главно, невероватно прост и искрен. Управо као код куће, уз чај: „Па, како живиш, како ратујеш, друже Куликове?“ „Па, онако“. А Куликов је желео велике и значајне речи. Комесар се све време смешио, посматрајући га, шта више, два пут се уморно пошалио, а Куликов је сматрао да овде нема места

осмеху, то је ствар озбиљна, ствар живота. И Куликов никако није могао да искаже своју реченицу, ону коју је он замислио.

Затим је комесар устао, пружио му партијску легитимацију, стиснуо му руку, поздравио га и Куликов је разумео да може да иде. Он је још три секунда тапкао на месту, затим је неспретно поздравио и пошао вратима. Али се код врата задржао. Не, није он могао тако да оде! Окренуо се комесару и гласом суровим и свечаним рекао је:

— Уверавам вас, друже комесаре, а преко вас сву партију, а нарочито драгог вођу друга Стаљина, да борац Куликов неће осрамотити партијску легитимацију! — и то је било место заклетве.

Комесар га је погледао без осмеха, веома пажљиво (сада није било умора у зажареним зеницама) — и све је разумео. И онда је устао од стола, пришао Куликову, ставио му руку на раме и рекао веома мирно и просто:

— И ја вам верујем...

Ове речи је и однео са собом Куликов.

Ујутру су Немци почели да наступају. Они су бацили лавину тенкова и ватре на суседа — сусед је осетио удар и повукао се назад. И онда да би се спасла ситуација команда је бацила батаљон Суботина у противјуриш. Сви су разумели, и Куликов је разумео да је почело оно што су очекивали.

Политрук је гласом дршћућим од узбуђења узвикнуо:

— Комунисти, напред!

И, чувши овај поклич, Куликов се по навици осврнуо. Ево сад, као и увек поћи ће Лозовој, Тихонов, Коваљенко, Макаров, поћи ће напред, а за њима и он... Али је сад код њега све узаврело. Па сада је и он сам комуниста... Ево и партиске легитимације у заветном малом џепу који је за овај случај специјално сашивен. Он је напипао легитимацију.

И онда се подигао Алексеј Куликов и тако је гласно викнуо да се по целом пољу чуло:

— Партијци и непартијци, за мноме!

И први се бацио у ватру.

АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ ВОДИ БОРБУ НА ПРЕВОЈУ

Једном, када Алексеј Куликов буде сасвим старац и буду га окружавали унучићи на клупи пред кућом и нежно буде грејало сунце у михољско лето, моћи ће и умеће он да исприча мирно и опширно о лету 1942 године, о борбама на Дону и Кубану, о томе како се као лава на нас сручио непријатељ, а наша се војска ускомешала.

А сада он не може о томе мирно да прича. Још су у сећању тешке слике: и степа гори, и тежак се дим колута над Ростовом, Саљском и Новочеркаском; и круже небом, као јастребови, немачки бомбардери, бацају се на плен, претражују; и бомбе падају и у степу, и на пут, и у Дон, — а мртве рибе се изврћу на површини и пливају по води; и жито гори, и градови горе; и у грмљавини руше се елеватори и пумпе; и нема прелаза на Дону.

И мотају се по степним путевима уплашена стада оваца. Тужно блеје стада. И по степи се лије млеко мешајући се с прашином на друму.

И дању и ноћу с дрвећа које је добро родило падају јабуке. Гране се савиле до земље, скоро да се поломе! Јабуке падају, и њихов пад о земљу продире у саму душу, удара о слепоочницу. А неки старац из козачких насеља, у отрцаним широким чакширама с лампазима и крстовима св. Ђорђа на грудима, истрчао на пут по коме отступа војска, и виче, машући штаком:

— Стојте, куда идете, коме нас остављате!

И крећу се по путезима стотине људи без оружја. Деца се хватају за мајчин скут. Осмогодишња

напуштена девојчица носи на рукама једногсдишњег брата. Рањени борци, заклањају очи рукама, пролазе у великим теретним колима прекривеним импрегнираним грубим платном. И срце је пуно горчине. Пелен, пелен, пелен... Осећа се како степа мирише на горак пелен. А дим се од пшенице шири над пољима. И чује се како падају јабуке које ће да труну.

Нека срца тих дана су препукла, а још их је више која су постала чврста као стена. Групица бораца остала је око Куликова! Неко је убијен, неко није могао да издржи — побегао је. Убијен је политрук. Славно је погинуо на прелазу, и његово тело отпловило је Доном у море, али он ни мртав није раздвајао гвоздене прсте који су се били стегли око фрицовог грла — тако су и отпловили заједно.

До самих планина дошао је Куликов с друговима. У планини је срдито јурила речица, и лајтнант Дубровин, командир чете, горко се осмехнувши, рекао је Куликову, да је о овој речици много поносних стихова и песама састављено.

— Какве ће песме о мени и теби, Куликове, певати, кад ми тако ратујемо? — И Куликов је приметио сузе у очима лајтнанта.

Први пут је помислио Куликов да човек не живи на земљи а да не оставља трага, и не умире не остављајући трага, не онако као што снега нестаје у пољу у пролеће: о сваком човеку остаје успомена, добра или рђава. Ову успомену чувају и планине, и камење и реке, и људи. Једном ће стајати на овом превоју у планини људи и сетиће се Куликова. Проклињаће или ће славити?

Рекао је лајтнанту:

— Па, друже лајтнанте, како ви решите, тако ћемо и ми...

— Ја не могу више да одступам! — мучним гласом рече лајтнант и зашкрипа зубима да не би заплакао. — Разуми, Куликове, не могу! Ја не могу да

одем иза брда. Како ћу онда да гледам људима у очи? Па ја сам официр Црвене армије, ја имам официрску част. Стајаћемо, па ма и погинули!

Куликов одговори:

— Да, стајаћемо, па ма и погинули!

И они су остали на превоју.

Лако се борити кад су иза тебе као крила ратна срећа и ратни успех. Онда сам ти идеш у борбу. Али је потребно много снаге за борбу када је око тебе ратна несрећа, ратна невоља. И ниједна војска на свету нема таквих војника који умеју да се одважно боре у данима великих неуспеха. Тако само руски војник може да се бори.

Ето, ми смо и безбрижни, и добродушни, и неорганизовани... Али кад је наступила невоља и непријатељ се пробија, и ликује, и већ победничке извештаје шаље, — откуд се појављује код руског борца и снаге, и злобе, и беса, и вештине? Стиснувши зубе, себи говори: „Стајаћу, па ма и погинуо!“ И стоји. Стоји као стена.

Има људи код којих је много снаге за живот, а за смрт мало. Човек који нема успеха у животу, кога су тукле невоља а који ипак хоће да живи увек се нада: боље ће живети, и ова нада даје му снаге. Али када човек себи каже: „Стајаћу па, ма и погинуо, овде ћу умрети, али се нећу покренути!“ — томе је потребно много више снаге. Потребна је велика душевна снага да би се човек могао борити поред свог гроба и кад зна: иза оних брда је живот, али ја нећу да идем иза брда.

Једном ће на овај превој долазити људи да виде место борбе. И показиваће један другом: овде је стајао митраљез лајтнанта Дубровина, ево, овде је иза камена био ров Алексеја Куликова. Куликов га је сам ископао својим ашовчићем. Ево, овде је на камену удубљење, ту је ставио Алексеј Куликов своју пушку са ожиљцима и убијао Немце. Ево, овде је

умро Митрофан Лозовој од излива крви, партијски организатор. Ево — гроба Николе Руденка. Скините капе! Он је био дечко, а умро је као ратник.

Ево, овом стазом пузили су Немци. „Предајте се!“ — викали су они, а Дубровин и Куликов одговарали им смехом и мецима. И планински одјек много пута је понављао њихов смех као да су се сама брда смејала Немцима. И летели су на непријатеља меци, гранате и камење као да су се брда борила за себе.

Крв је обојила камење с маховином. Песници ће испевати легенду: од чега је црно камење у брдима? Од нечисте немачке крви. А, ево, камена с ружичастим и црвеним жилицама — то је у њему Куликовљева крв.

Погледајте овај камен — на њему су трагови метака. Погледајте ову земљу — она је упила крв и ту је процзало дивно цвеће. Погледајте ова слободна брда — за њих се борио пензенски колхозник Алексеј Куликов са друговима.

Борили су се тако као да је овај презој било последње парче руске земље, а они и лајтнант Дубровин као да су били последњи руски ратници. „Предајте се!“ — викали су им Немци, а они су одговарали смехом. И умирући, Немци нису могли да појме због чега су тако упорна ова два Руса: Немци не могу да појме величину руске душе.

Шта се дешавало иза оних брда? — није то знао Алексеј Куликов. Можда тамо и нема наше војске, можда смо ми у самој ствари опкољени, и онда је свему крај? Али је он себи рекао: „Стајаћу, па ма и погинуо!“ И стајао је. Не, Русија не може да пропадне, она ће живети на слободној руској земљи.

И тако су се они држали дан и ноћ, а изјутра је однекуд дошла чета и сменила их. И онда је осетио Куликов да је сав у ранама и крвав, и тешко уморан. Он се опустио на руке болничара немоћан као дете, слаб и телом и духом... И њега су одвезли иза брда...

Одвезли су га аутомобилом по великом дивном друму који је сам трчао под гумама, припијао се уз њих. Дуж друма налазило се ретко дрвеће које Куликов никад није ни видео, а само чуо о њему: чемпреси, палме и источни платани... Али он на њих није гледао и није им се дуго дивио. Гледао је на пут: по њему је ишла војска на фронт. Ишли су свежи пукови са златастим аутоматима и зеленим митраљезима, а иза њих су пузили и кратки и дуги топови, и бацачи мина налик на грамофоне, и покривене сивом цирадом „кађуше“; кретали су се руски тенкови, нови, још се боја с њих није ољуштила; кретали су се лаковани амерички аутомобили; ишли су планински стрелци у шеширима са широким ободом и на њима звезде; кретала се коњица у округлим длакавим плаштовима; ишли су Азербајџанци, Ђурђијанци, Руси, можда, Пензенци...

Куликов је жудним погледом загледао у аутомобиле и лица. Он већ ни своје ране није осећао, као да су биле намазане лековитим мелемом. „А-ха!“ — кликтало је све у њему. „А шта сам ја говорио? Незамерна је снага, и нико нас не може покорити!“

И онда је он скинуо с чела крзави завој да му не би сметао да види пут, и, машући њиме довикнуо је војсци која пролази:

— Еј! момци! земљаци! Срећан пут! Борите се, као што смо се ми борили на превоју, не уступајте! Туците Немце! Њих слободно можете тући. А ја, момци, скоро ћу се вратити. Бићу на кратком боловању и вратићу се! До скорог!..

... А зове се Алексеј Куликов, и родом је Пензенац, сада служи као старији водник у батаљону капетана Рубакина — ту га сви знају.

Десета свеска

Мале библиотеке данашњице

БОРАЦ АЛЕКСЕЈ КУЛИКОВ

штампана је у 15.000 примерака

Штампање завршено 15 септембра 1945

у Београду, у штампарији

. ПРОСВЕТЕ — државног издавачког

предузећа Србије

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

ЛЕСКОВАЦ

30 СР 821.161.1

ГОРБАТОВ Б. Л.

Борац Алексеј Куликов

000007479

COBISS e